

อุตสาหกรรมชนบท

อภิเศก บัณสุวรรณ*

เป็นที่ทราบกันว่าการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเพื่อสร้างความเจริญและรองรับแรงงานในอนาคตเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น การพัฒนาความเจริญของประเทศโดยมีเป้าหมายหลักเป็นระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมทำให้ประเทศไทยมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งพบว่าภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัวที่รวดเร็วมาก

โดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยกว่า 10.99 ในช่วงปี พ.ศ. 2533-2538 เมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศที่ 8.58 ในช่วงเวลาเดียวกัน โดยภาคอุตสาหกรรมมีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับในระบบเศรษฐกิจโดยรวม ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนของภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 27.81 ในปี พ.ศ. 2533 เป็น 32.15 ในปี พ.ศ. 2540 และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นในอนาคต

*อาจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

แต่จากผลการพัฒนาอุตสาหกรรมของไทยที่ผ่านมาพบว่ามีผลกระทบตัว
ของอุตสาหกรรมในบริเวณกรุงเทพมหานคร เนื่องจากการเป็นศูนย์กลางของ
ประชากร ศูนย์กลางของรัฐ การเป็นแหล่งที่ตั้งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
ส่วนใหญ่ซึ่งมีความพร้อมของปัจจัยการผลิตและตลาด อย่างไรก็ดี แนวโน้ม
ของการกระจุกตัวดังกล่าวก็ไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลงมากนักโดยมีการขยายตัวของ
อุตสาหกรรมมาสู่จังหวัดที่อยู่ในบริเวณปริมณฑลนั่นเอง ซึ่งอุตสาหกรรมส่วน
ใหญ่ที่ตั้งในพื้นที่นี้เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และต้องการเนื้อที่มากในการ
ดำเนินงานส่งผลให้การตั้งในกรุงเทพมหานครมีอาจเกิดความได้เปรียบโดย
เปรียบเทียบกับจากราคาที่ดินและความแออัดที่สูงขึ้นนั่นเอง (บีกส์ 2533)
ผลของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นนั้นอาจกล่าวได้ว่า
ผลของการส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดย่อมให้กระจายไปสู่ภูมิภาคมากขึ้นนั้นไม่
ได้ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ (อารยะ 2535) ซึ่งผลการศึกษาในระยะ
ต่อมาทำให้เราทราบว่าอุตสาหกรรมไม่ได้กระจายไปสู่ภูมิภาคมากนัก แต่ส่วน
ใหญ่เริ่มขยายสู่พื้นที่จังหวัดที่ติดกับบริเวณปริมณฑลทั้งนี้เพื่อขอรับสิทธิ
ประโยชน์จากนโยบายส่งเสริมการลงทุนของรัฐ (อภิเศก 2542) ดังนั้น ในการ
พัฒนาอุตสาหกรรมในภูมิภาคหรือในชนบทนั้น จึงควรมุ่งเน้นการพัฒนา
อุตสาหกรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือพัฒนากิจการต่าง ๆ ที่มีศักยภาพขึ้นมา แทน
ที่จะมุ่งหวังการกระจายความเจริญจากศูนย์กลางแต่เพียงอย่างเดียวและก็ยังไม่ได้
ประสบผลตามที่กล่าวข้างต้น ซึ่งผลการศึกษาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมชนบท
ต่าง ๆ ที่ผ่านมาก็พบว่า อุตสาหกรรมชนบทส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาด
ย่อมและผู้ประกอบการก็มักจะเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ส่วนผู้ประกอบการจาก
ส่วนกลางหรือจากต่างประเทศมักจะเลือกลงทุนในบริเวณกรุงเทพมหานครและ
ปริมณฑลหรือในจังหวัดที่มีศักยภาพสูงทางด้านการลงทุน กล่าวคือ ต้องมี
ระบบสาธารณูปโภคที่ดี มีแรงงานที่มีคุณภาพ มีเงินทุนเพียงพอหรือมีตลาด
ขนาดใหญ่ (สมศักดิ์ 2533) ซึ่งจากการวิจัยและศึกษาที่ผ่านมาทำให้เราทราบ
ว่าการส่งเสริมอุตสาหกรรมชนบท จะเป็นวิธีการแก้ปัญหาการกระจายรายได้
มากกว่าการกระตุ้นอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจาก
การกระตุ้นอุตสาหกรรมชนบทเป็นการกระตุ้นกิจการขนาดเล็กที่มักพึ่งพิงวัตถุดิบ

ดิบและการจ้างงานในท้องถิ่น ในขณะที่การกระตุ้นอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นการกระตุ้นกิจการขนาดใหญ่ซึ่งเน้นทุนและเทคโนโลยีมากกว่าการจ้างงาน รวมทั้งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตจะมีสัดส่วนการนำเข้าจากต่างประเทศที่สูงด้วย การพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทจึงมีความสำคัญดังที่จะกล่าวต่อไป

ตารางที่ 1 สัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศรายภาคอุตสาหกรรม

Industry	(ร้อยละ)									
	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540		
Agriculture	13.55	13.39	12.98	11.82	11.42	10.76	10.56	10.78		
Mining and quarrying	1.60	1.71	1.66	1.65	1.62	1.52	1.69	1.94		
Manufacturing	27.81	28.62	42.61	30.23	30.34	31.00	31.32	32.15		
Construction	5.99	6.27	6.08	6.09	6.38	6.30	6.38	4.76		
Electricity and water supply	2.41	2.45	2.50	2.52	2.56	2.69	2.66	2.85		
Transportation and communication	75.45	7.46	7.57	7.74	7.90	8.13	8.61	9.15		
Wholesale and retail trade	17.38	17.17	16.59	16.51	16.50	16.76	16.04	15.62		
Banking insurance and real estate	5.56	5.38	6.50	7.40	7.86	7.64	7.47	6.70		
Ownership of dwellings	3.12	3.00	2.89	2.81	2.74	2.68	2.70	2.93		
Public administration and defence	3.15	3.09	2.90	2.75	2.60	2.59	2.59	2.71		
Services	11.89	11.46	10.86	10.49	10.08	9.91	9.98	10.42		
GDP	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00		

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2 อัตราการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ

Industry	(ร้อยละ)							
	2533/2534	2534/2535	2535/2536	2536/2537	2537/2538	2538/2539	2539/2540	
Agriculture	4.788	1.344	-	1.344	5.378	2.932	3.565	0.358
Mining and quarrying	16.205	5.193	7.405	7.532	0.513	19.015	12.821	
Manufacturing	11.721	11.301	11.196	9.351	11.370	6.904	0.938	
Construction	13.000	4.684	8.659	14.150	7.554	7.238	- 26.727	
Electricity and water supply	10.480	10.367	8.996	9.662	12.769	4.749	5.187	
Transportation and communication	7.389	9.592	10.799	11.416	12.199	11.889	4.428	
Wholesale and retail trade	7.254	4.422	7.843	9.202	10.266	1.409	- 4.220	
Banking insurance and real estate	5.008	30.740	23.360	14.969	6.282	3.814	- 11.846	
Ownership of dwellings	4.421	4.114	5.300	6.145	6.611	6.975	6.653	
Public administration and defence	6.346	1.414	2.948	2.909	8.418	5.770	2.997	
Services	4.650	2.415	4.683	4.499	6.937	7.063	2.606	
GDP	8.558	8.083	8.384	8.953	8.902	5.927	- 1.682	

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ข้อจำกัดของอุตสาหกรรมชนบท

จากการศึกษาของธนาคารโลกมีความเห็นว่า งานนอกสาขาการเกษตรทั้ง การอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและบริการ มักเกิดขึ้นมากในพื้นที่ซึ่งมีการ พัฒนาเกษตรกรรมค่อนข้างมาก เพราะการเกษตรเป็นปัจจัยสำคัญที่ชักนำให้ เกิดกิจกรรมเชื่อมโยงต่อเนื่องทั้งด้านหน้าและด้านหลัง (Forward and Backward Linkages) แก่กิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยสำคัญ ๆ ที่มี ส่วน ผลักดันให้เกิดอุตสาหกรรมชนบทในพื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ รายได้ ค่าขนส่ง ขนาด ตลาด ทักษะและความรู้ของแรงงาน ทรัพยากรหรือวัตถุดิบในท้องถิ่น และ แรงงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นในพื้นที่ชนบทล้วนมี ข้อจำกัด ดังจะได้อธิบายต่อไป

1. รายได้ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดโดยเฉพาะรายได้จากการเกษตร และจากกิจการท่องเที่ยว ดังกรณีของจังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอาทิ จังหวัด เชียงใหม่ เป็นต้น กิจกรรมส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในชนบทมักจะเกิดขึ้นจากผลของ การขยายตัวของภาคการเกษตรในบริเวณเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความ เชื่อมโยงและความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มากขึ้นและการที่รายได้ของ เกษตรกรสูงขึ้นในแต่ละท้องถิ่นจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการอุปสงค์ของสินค้า อุปโภคและบริโภคซึ่งมีผลเชื่อมโยงไปทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ซึ่งผลกระทบนี้ จะเกิดทั้งในภาคการเกษตรเองและกิจกรรมนอกการเกษตรด้วย เมื่อมีรายได้สูง ขึ้นเกษตรกรจะมีความต้องการสินค้าอุปโภคและบริโภคต่าง ๆ ซึ่งสามารถผลิต ได้ในท้องถิ่นหรือจากท้องที่ใกล้ ๆ เช่น วัสดุก่อสร้าง การค้าขายและบริการ ตลอดจนสินค้าอุปโภคในท้องถิ่นเช่น เส้นก๋วยเตี๋ยว เต้าหู้ ผัก-ผลไม้ต่าง เป็นต้น ผลเชื่อมโยงที่เกิดจากการที่อุปสงค์ต่อสินค้ามีมากขึ้นนั้นจะมีผลทำให้เกิดความ ต้องการสินค้าและบริการนอกสาขาการเกษตรมากที่สุด เพราะอุปสงค์ของสินค้า เหล่านี้มีความยืดหยุ่นต่อรายได้สูงกว่าอุปสงค์ต่อสินค้าเกษตร ซึ่งจะส่งผลให้ เกิดอุตสาหกรรมแปรรูปในชนบทและยังเกิดกิจการขนส่งสินค้าและปัจจัยการผลิต รวมทั้งกิจการที่ผลิตและให้บริการต่อภาคการเกษตรด้วย ซึ่งผลจากการศึกษา

ของไพฑูรย์ วิบุลชุตikul (2533) พบว่าอุปสงค์ที่มีต่อสินค้าที่ผลิตในชนบทส่วนใหญ่จะไม่ได้ลดลงเมื่อครัวเรือนมีรายได้สูงขึ้นหรือมีลักษณะของสินค้าชั้นด้อย (Inferior goods) อย่างไรก็ดี เรามักพบว่าอุปสงค์ในชนบทส่วนใหญ่ขึ้นกับราคาพืชผลทางการเกษตร จึงเป็นการยากในการวางแผนในการดำเนินการอุตสาหกรรม เนื่องจากรายได้ที่ไม่แน่นอนของผู้ซื้อซึ่งก็คือตัวเกษตรกรนั่นเอง

2. ค่าขนส่ง กิจกรรมหลายชนิดต้องตั้งอยู่ในชนบทเพื่อประหยัดค่าขนส่ง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมแปรรูปสินค้าบางอย่างหรือกิจกรรมผลิตสินค้าและบริการแก่ผู้บริโภคในชนบท เพราะจะทำให้ต้นทุนต่ำที่สุดหากอุตสาหกรรมตั้งในท้องถิ่น ซึ่งบางครั้งเป็นผลเนื่องจากการสูญเสียน้ำหนักไปเนื่องจากการผลิต เช่น กรณีของโรงงานน้ำตาล เป็นต้น นอกจากนี้บางอุตสาหกรรมก็ถูกจำกัดโดยสภาพของวัตถุดิบหรือสินค้าที่เกิดการเน่าเสียได้ง่ายทำให้ต้องตั้งใกล้ลูกค้า เช่น โรงงานทำเส้นก๋วยเตี๋ยว โรงงานทำเต้าหู้ โรงงานแปรรูปผักหรือผลไม้ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ จึงมีขนาดเล็ก โอกาสที่จะขยายตัวจึงค่อนข้างมีจำกัด ยกเว้นสินค้าที่มีความยืดหยุ่นต่อรายได้สูงเช่น เพอร์นิเจอร์ เป็นต้น และเมื่อการคมนาคมดีขึ้นและทำให้การขนส่งสินค้าจากส่วนกลางทำได้อย่างรวดเร็ว จะส่งผลให้ค่าขนส่งลดลงอีกทีหนึ่ง อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สินค้าจากส่วนกลางเข้าไปแย่งตลาดจากสินค้าของโรงงานในท้องถิ่น

3. ความหนาแน่นของประชากร ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดขนาดของตลาด ผลจากการกระจุกตัวของประชากรและอุตสาหกรรมในพื้นที่ จะทำให้เกิดความประหยัดอันเนื่องมาจากการรวมกลุ่ม (Agglomeration economics) โดยที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลจะมีลักษณะเป็น Primate city ทำให้เกิดการกระจุกตัวของปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการ รวมทั้งการเป็นตลาดด้วย อันก่อให้เกิดประโยชน์ 2 ประการคือ

1) ประโยชน์จากการมีสินค้าและบริการหลายชนิด (Economics of scope) ทำให้ผู้ผลิตบางรายสามารถหาปัจจัยการผลิตได้หลากหลาย ซึ่งทำให้ไม่ต้องดำเนินการผลิตเองและสามารถทำการผลิตเฉพาะบางส่วน มีผลให้เกิดความชำนาญในการผลิตเฉพาะอย่างขึ้น เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอบริเวณรังสิต

หรืออ้อมน้อย เป็นต้น

2) ประโยชน์อันเนื่องมาจากขนาดการประกอบการหรือปริมาณการซื้อ มาก ๆ ทำให้ต้นทุนของผลผลิตต่อหน่วยลดลง (Economics of scale) อันเป็นผลมาจากตลาดที่มีขนาดใหญ่

ดังนั้น จังหวัดที่อยู่ห่างไกลกรุงเทพมหานครและไม่มีทรัพยากรที่จำเป็น ต่อการเกิดของอุตสาหกรรม จะไม่สามารถพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นมาได้ง่าย ทั้งนี้เพราะต้นทุนการผลิตต่อหน่วยจะสูงกว่าราคาสินค้าที่ส่งมาจากกรุงเทพ- มหานครและปริมณฑล จากลักษณะดังกล่าวการช่วยเหลือเรื่องการตลาดของ อุตสาหกรรมในชนบทจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงที่มีอุปสงค์ต่ำ ซึ่งอาจจะ ดำเนินการในรูปการช่วยเหลือทางด้านสินเชื่อแก่วัตถุดิบ หรือเงินทุนหมุนเวียน อันจะส่งผลให้อุตสาหกรรมชนบทสามารถจะแข่งขันกับอุตสาหกรรมจากส่วน กลางได้

4. ทักษะฝีมือและความรู้ของแรงงาน อุตสาหกรรมบางอย่างเกิดขึ้น เพราะกระบวนการสืบทอดความรู้ที่มีมาตั้งแต่อดีต เช่น การตีดาบอรัญญิกและ การทอผ้า เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะมีขนาดเล็กและใช้ทุนค่อนข้างน้อย ใช้แรงงาน หญิงและเด็กเป็นหลักในระหว่างฤดูแล้ง ทักษะที่ใช้ไม่ต้องฝึกฝนกันนาน ผล ตอบแทนต่อแรงงานค่อนข้างต่ำ เพราะไม่ค่อยมีตลาดมากนัก ยกเว้นผ้าไหม และเครื่องจักรสานที่มีความประณีตมาก ๆ การจ้างงานของกิจการเหล่านี้จึงมีไม่มากนัก นอกจากนั้นยังประสบปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบอีกด้วย นอกจากนี้ อุตสาหกรรมในชนบทยังประสบปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยี เนื่องจากมี พื้นฐานมาจากกิจการในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่และเมื่อตลาดมีการขยายตัวมากขึ้น อุตสาหกรรมบางชนิดก็สามารถเจริญขึ้นและสามารถปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีได้ เพื่อผลิตสินค้าที่ตลาดต้องการได้ แต่ในกรณีประเทศไทยนั้นอุตสาหกรรมที่มี การปรับตัวได้ดีคือพวกอุตสาหกรรมทางด้านโลหะที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ซึ่ง มีพื้นฐานมาจากกิจการตีเหล็กและขยายมาสู่เครื่องมือและอุปกรณ์ทางการ เกษตรที่สามารถปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ ส่วนอุตสาหกรรมโลหะ ทางด้านอื่น ๆ นั้นมีปัญหาเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตซึ่งเป็นเทคโนโลยีชั้น กลาง (intermediate technology) และเทคโนโลยีขั้นสูง (high technology)

ซึ่งผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีความรู้ไม่สูงนักทำให้พัฒนาไปได้ค่อนข้างยาก ดังนั้นจึงควรมีการช่วยดำเนินการพัฒนาฝีมือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทักษะที่มีอยู่ให้มีความต่อเนื่อง โดยอาจจะจัดในรูปแบบของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ต้องการแรงงานฝีมือที่มีทักษะเฉพาะด้าน เช่น สถาบันทางด้านการเจียรไนอัญมณี เป็นต้น

5. **ทรัพยากรและวัตถุดิบ** ในชนบททรัพยากรที่มีอยู่มักเป็นภูเขาลำคัญที่ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบจากการเกษตร เหมืองแร่หรือทรัพยากรจากป่าไม้ โดยอุตสาหกรรมชนบทส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมแปรรูปทางด้านการเกษตร ซึ่งมักจะตั้งในพื้นที่การเกษตรหรือมีวัตถุดิบตั้งอยู่ เพราะมีข้อจำกัดเรื่องวัตถุดิบที่สามารถนำเข้าได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องราคารขนส่งเนื่องจากวัตถุดิบมีน้ำหนักสูงและจะสูญเสียน้ำหนักมากเมื่อดำเนินการผลิต ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ นี้เองทำให้ไม่สามารถขยายตลาดได้มากนัก ทำให้โอกาสการขยายตัวของอุตสาหกรรมมีน้อย

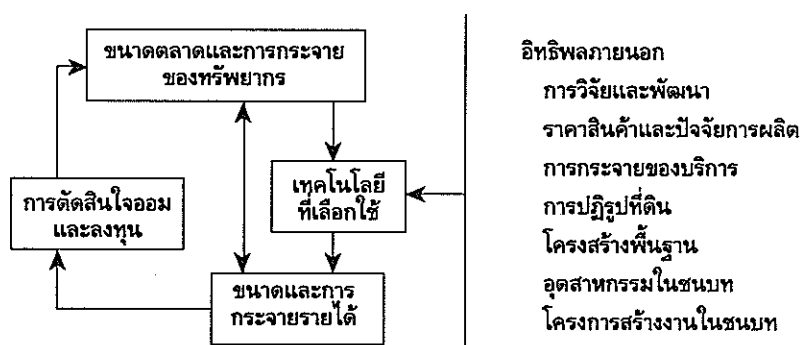
6. **ค่าจ้างและปริมาณของแรงงาน** ถึงแม้ว่าค่าจ้างแรงงานในชนบทจะถูกกว่าในเมือง แต่ก็ไม่ได้เป็นตัวดึงดูดให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมได้มากนัก ทั้งนี้เพราะ

- 1) ความแตกต่างระหว่างค่าจ้างในภาคต่าง ๆ ไม่สูงมากนัก
- 2) มีการอพยพของชาวชนบทเข้าสู่ตัวเมือง ทำให้อุตสาหกรรมในเมืองสามารถจ้างแรงงานราคาถูกได้โดยไม่ต้องแสวงหาอย่างยากลำบากนัก

ปัญหาการอพยพเข้า-ออกในฤดูกาลเกษตร เนื่องจากมีแรงงานจำนวนมากที่มีอาชีพหลักคือการเกษตรเป็นหลัก ดังนั้นเมื่ออยู่ในฤดูเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรจะส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในอุตสาหกรรม แต่ในขณะเดียวกันเมื่อพ้นฤดูดังกล่าวจะมีแรงงานว่างงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากมีการส่งเสริมอุตสาหกรรมดังกล่าวเป็นหลักจะมีโอกาสที่อุปกรณและโรงงานจะถูกทิ้งไว้เป็นระยะเวลายาวนานเมื่ออยู่ในฤดูกาลเกษตรทำให้เกิดการสูญเสียอย่างมาก ดังนั้น แรงงานส่วนใหญ่จึงพยายามปรับตัวในข้อจำกัดนี้โดยการประกอบอาชีพนอกการเกษตรเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งไม่ต้องใช้ทุนมาก นอกจากนี้ในบางพื้นที่ซึ่งสามารถทำการเกษตรได้ตลอดปี มักพบว่าแรงงานส่วนใหญ่ใช้เวลา

ไปในการทำการเกษตร ทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่นั้น ๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก เช่น พื้นที่ในเขตเกษตรชลประทานซึ่งสามารถทำการเพาะปลูกข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง หรือบางพื้นที่ในภาคใต้ที่มีการทำสวนยางต่อจากการทำนาเสร็จสิ้นแล้ว

รูปที่ 1 ระบบการผลิตในชนบท

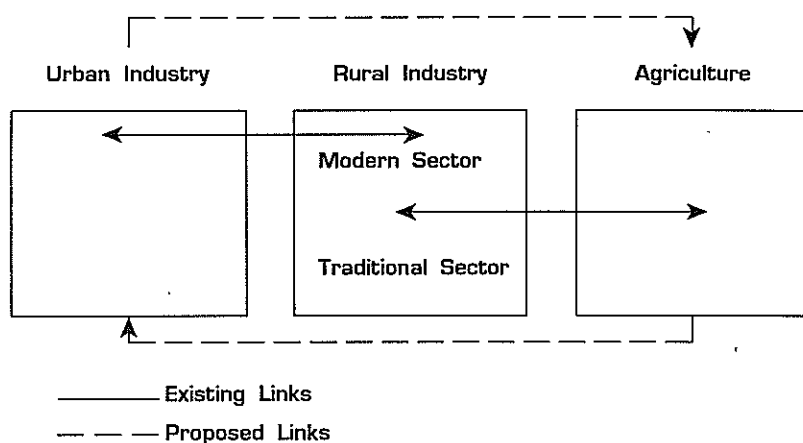
ที่มา : นิพนธ์ ม.ป.ป.

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบทจะประสบปัญหาและข้อจำกัดมากกว่าการส่งเสริมอุตสาหกรรมในเมือง เพราะนอกจากปัญหาเงินทุนแล้วยังมีปัญหาทางด้านคุณภาพของแรงงาน ปัญหาขาดแคลนผู้ประกอบการจัดการและเทคโนโลยี การขาดแคลนวัตถุดิบ ปัญหาคุณภาพสินค้า ปัญหาขนาดตลาดและการเลือกผลิตผลิตภัณฑ์ที่ตลาดต้องการ แต่กระนั้นก็ดี การพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบทยังเป็นสิ่งที่จำเป็นเพราะเป็นแหล่งจ้างงานและแหล่งรายได้แก่ชาวชนบท แต่ปัจจัยที่สำคัญที่จะเกิดการพัฒนากิจการนอกการเกษตรจะเกิดขึ้นนั้นมักจะเป็นผลมาจากการที่ภาคการเกษตรในบริเวณนั้นได้เกิดการขยายตัวขึ้นมาก่อนและก่อให้เกิดผลการศึกษาเชื่อมโยงต่าง ๆ ดังนั้น จึงควร

ให้ความสำคัญโดยเน้นการพัฒนาการเกษตรก่อน เพื่อให้เกิดการขยายอุปสงค์ในท้องถิ่น และเมื่อเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ติดตามมาจะส่งผลให้ปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ เหล่านี้ลดลงได้ โดยเฉพาะปัญหาด้านตลาด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อรายได้ของกิจการ ข้อจำกัดเหล่านี้จำเป็นที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ดังนั้น นโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐพึงจัดสรรงบประมาณช่วยเหลืออุตสาหกรรมชนบทเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการแข่งขัน

นอกจากอิทธิพลของปัจจัยในพื้นที่เองแล้ว อิทธิพลจากภายนอกพื้นที่เองก็เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง โดยเฉพาะอุตสาหกรรมในเขตเมืองเองที่จะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดเทคโนโลยี ทักษะในการผลิต รวมถึงการสร้างผู้ประกอบการรายใหม่ให้แก่อุตสาหกรรมชนบท ซึ่งในปัจจุบันเราพบว่าเริ่มมีการว่าจ้างอุตสาหกรรม

รูปที่ 2 แสดงการเชื่อมโยงของอุตสาหกรรมชนบทกับกิจกรรมอื่น ๆ

ที่มา: Misra 1985.

กรรมชนบททำการผลิตสินค้าบางชนิดหรือบางขั้นตอนแทนการผลิตเองในเขตเมืองเนื่องจากต้นทุนในการผลิตที่แตกต่างกันมาก ซึ่งมีผลมาจากอัตราค่าแรงขึ้นตั้นเอง

นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทที่ผ่านมา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมา นับแต่มีการใช้แผนฯ ดังกล่าว การพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบท ก็ได้รับความสนใจจากภาครัฐมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนฯ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มิได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจนถึงบทบาทของอุตสาหกรรมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่เน้นถึงการแปรเป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และเน้นในการควบคุมการก่อตั้งรัฐวิสาหกิจเพิ่มเติมเพื่อป้องกันการที่จะมาแข่งขันกับภาคเอกชน กิจกรรมหลักที่รัฐบาลเข้ามาดำเนินการก็คือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเช่น ถนน โรงไฟฟ้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการส่งเสริมการลงทุนโดยภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบในประเทศและผลิตสินค้าทดแทนการนำเข้าหรือเพื่อการส่งออก อุตสาหกรรมในครัวเรือน อุตสาหกรรมขนาดเล็ก เป็นต้น

แผนฯ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ยังคงให้ความสำคัญในการส่งเสริมการลงทุนโดยภาคเอกชนโดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่อาศัยวัตถุดิบในประเทศและอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า และเริ่มให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนการใช้แรงงานสูง (Labor Intensive) ในส่วนของอุตสาหกรรมขนาดเล็กซึ่งมีคณงานน้อยกว่า 50 คนนั้น รัฐจะให้ความช่วยเหลือในรูปของการให้บริการด้านคำปรึกษา การพัฒนาตลาดและการจัดหาเงินทุน ซึ่งมาตรการหลักสำหรับการอุตสาหกรรมนั้น สิ่งที่รัฐให้ความสำคัญคือ มาตรการด้านภาษีอากรสำหรับสินค้านำเข้า โดยกระทรวงการคลัง และมาตรการให้สิทธิและประโยชน์

ทางเศรษฐกิจแก่การส่งเสริมการลงทุนโดยจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ในปี พ.ศ. 2510 ซึ่งมีการยกเว้นภาษีอากรวัตถุดิบ และการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าที่ใช้ในการบริโภคมากที่สุด รองลงมาคือ อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานสูงและอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ โดยอุตสาหกรรมที่ได้รับความสนใจมากที่สุดคืออุตสาหกรรมขนาดใหญ่เช่น การถลุงโลหะ การผลิตยางรถยนต์ การผลิตวัตถุเคมีต่าง ๆ เป็นต้น

แผนฯ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ได้มีการเปลี่ยนกลยุทธ์ไปสู่อุตสาหกรรมส่งออก โดยคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนได้ให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ ส่วนอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนการใช้แรงงานสูง อุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลักและอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ได้มีการแสดงออกมาชัดเจนขึ้นในประเด็นของอุตสาหกรรมต่างจังหวัด อุตสาหกรรมการเกษตร และหัตถกรรมเพื่อการส่งออก

แผนฯ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ยังคงเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดเล็ก อุตสาหกรรมต่างจังหวัดและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก มีการให้บุริมสิทธิในการส่งเสริมอุตสาหกรรมขั้นพื้นฐาน อุตสาหกรรมที่สนับสนุนอุตสาหกรรมที่สนับสนุนซึ่งเชื่อมโยงกับภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมผลิตเหล็ก ปูน เยื่อกระดาษและกระดาษ

แผนฯ 5 (พ.ศ. 2525-2529) มีการเพิ่มระดับการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า โดยการเพิ่มระดับสิทธิและประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันได้มีการจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีผลต่อการส่งออก

แผนฯ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ยังคงให้ความสำคัญกับนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมเดิม กล่าวคือ อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก อุตสาหกรรม

ขนาดเล็ก และอุตสาหกรรมต่างจังหวัด อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมที่พึ่งพิง
การเกษตรและอุตสาหกรรมวิศวกรรม เป็นอุตสาหกรรมที่โดดเด่นขึ้นมา อันมี
ผลมาจากได้รับการส่งเสริมการลงทุนอย่างกว้างขวาง

แผนฯ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ยังคงมุ่งเน้นในอุตสาหกรรมการเกษตร
และอุตสาหกรรมส่งออก โดยกำหนดเป้าหมาย 6 สาขา คือ อุตสาหกรรมการ
เกษตร อุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม อุตสาหกรรมงานโลหะ
อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมปิโตรเคมีและอุตสาหกรรมเหล็กและ
เหล็กกล้า และใช้นโยบายการคลังทางด้านการเข้ามาส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรม
และการส่งออก ริเริ่มให้เอกชนเข้าร่วมลงทุนในโครงการบริการพื้นฐาน
รวมทั้งสนับสนุนให้มีสถาบันการเงินทุนระยะยาวแก่ธุรกิจอุตสาหกรรมและ
ส่งเสริมการออมในระยะยาวของภาคเอกชนให้มากขึ้น

นโยบายอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรม ต่างจังหวัด

แผนฯ 1 ได้มีการชี้ชัดถึงท่าทีของรัฐบาล ในเรื่องเกี่ยวกับการ
พัฒนาอุตสาหกรรมต่างจังหวัด ถึงแม้จะมีการกล่าวไว้ว่ารัฐบาลจะต้องจัดหาที่ดิน
ให้เพียงพอ โดยมีสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานอย่างเพียงพอ
เพื่อสนับสนุนโรงงานอุตสาหกรรม

แผนฯ 2 ได้มีการริเริ่มการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นแต่มาประสบ
ผลสำเร็จในปี พ.ศ.2516

แผนฯ 3 สืบเนื่องมาจากการกระจุกตัวของอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ
และปริมณฑล รัฐจึงมีนโยบายให้กระจายความเจริญไปยังต่างจังหวัด โดยมีการ
ช่วยเหลือทางการเงินผ่านบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยและ
บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมขนาดย่อม (สำนักงานธนกิจอุตสาหกรรมขนาดย่อม)

และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ โดยผ่านคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน รวมทั้งการลดค่าสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพื่อเป็นแรงจูงใจและสนับสนุนอุตสาหกรรมในต่างจังหวัด

แผนฯ 4 ในการดำเนินนโยบายต่อเนื่องจากมาจากแผนฯ 3 อันเนื่องมาจากสัดส่วนของโรงงานที่ตั้งในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลไม่ลดลง ดังนั้น รัฐจึงเน้นการจัดหาสาธารณูปโภคและสิ่งบริการพื้นฐานที่จำเป็น และสิทธิประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมการลงทุนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมต่างจังหวัด

แผนฯ 5 มีการสนับสนุนธนาคารพาณิชย์เพิ่มเติมในเขตต่างจังหวัด และมีการกำหนดแผนพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งตะวันออกเป็นเป้าหมายสำหรับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ซึ่งก่อให้เกิดการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึก 2 แห่งคือที่แหลมฉบังเพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมขนาดกลางและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก และที่ท่าเรือมาบตาพุดเพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมหนักโดยเฉพาะอุตสาหกรรมปิโตรเคมี

แผนฯ 6 ได้เน้นถึงบทบาทของอุตสาหกรรมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาการตลาดสำหรับอุตสาหกรรมในต่างจังหวัดด้วย

แผนฯ 7 ยังคงมุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อเพิ่มรายได้และการมีงานทำให้แก่ชาวนชนบท โดยมีการกำหนดศูนย์กลางการพัฒนาอุตสาหกรรมในแต่ละภาคได้แก่ เชียงใหม่ พิษณุโลก นครสวรรค์ ขอนแก่น นครราชสีมา สระบุรี ราชบุรี สุราษฎร์ธานี และสงขลา โดยเน้นการกระจายอำนาจบริหารและตัดสินใจให้แก่องค์กรของรัฐระดับภาคและจังหวัดมากขึ้น รวมทั้งเน้นการพัฒนาผู้ประกอบการท้องถิ่นให้มีความสามารถในการจัดการและเทคโนโลยีรวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่ดีขึ้น มีการสนับสนุนการเพิ่มสินเชื่อในอุตสาหกรรมต่างจังหวัดและส่งเสริมระบบการตลาดอุตสาหกรรมขนาดย่อมและ

อุตสาหกรรมในครัวเรือน ในด้านคุณภาพและรูปแบบผลิตภัณฑ์

แผนฯ 8 เน้นการพัฒนาศักยภาพของคนและชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ด้วยการสร้างประสิทธิภาพให้แก่ฐานการผลิตที่มีอยู่แล้วและที่จะเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต โดยเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของเอกชนให้มากขึ้น มีการเน้นการพัฒนาพื้นที่ อนุภาคและพื้นที่ชายแดน เช่น โครงการความร่วมมือเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย โครงการพัฒนาพื้นที่ภายใต้ความร่วมมืออนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ ไทย เวียดนาม และจีน) โครงการพัฒนาพื้นที่ภายใต้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุทวีป (ไทย อินเดีย ศรีลังกา บังกลาเทศและเมียนมาร์) นอกจากนี้ยังคงเน้นการพัฒนาพื้นที่เฉพาะ ด้วยเช่น การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล ตะวันตกและการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้

ผลที่เกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมชนบท

ผลจากการกำหนดนโยบายการพัฒนาของอุตสาหกรรมในประเทศไทยก็มีความคล้ายคลึงกับอุตสาหกรรมในประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ซึ่งจากการศึกษาขององค์การสหประชาชาติพบว่าเมื่อประเทศกำลังพัฒนามีการพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นเองภายในประเทศ โดยใช้นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า (import substitution) และต่อมาเพิ่มนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งเสริมการส่งออก (export oriented) นั้น ได้ส่งผลกระทบแก่อุตสาหกรรมชนบทให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ดังนี้

Phase 1: The household and artisanal segment declines and medium and large-scale factories increase in number

นโยบายการสนับสนุนอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าทำให้เกิดผลติดตามมาหลายอย่าง เพราะอุตสาหกรรมเหล่านี้ล้วนได้รับการสนับสนุนจากรัฐในหลายด้าน โดยเฉพาะปัจจัยทางด้านสาธารณูปโภค ทำให้อุตสาหกรรมขนาดย่อม

อุตสาหกรรมพื้นบ้านในครัวเรือน ต้องสูญสลายไปเนื่องจากไม่สามารถแข่งขันสู้ได้ โดยส่วนใหญ่จะเริ่มในบริเวณแกน (core areas) และตามด้วยเขตชนบทรอบ ๆ นอก (peripheral-rural areas)

Phase 2: Subcontracting replaces independent workshops and small-scale enterprises geared to specialty products can thrive

Anderson's (1982) ได้ให้เหตุผล 3 ประการสำหรับวิธีที่ทำให้อุตสาหกรรมขนาดย่อมสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้การสนับสนุนของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของประเทศกำลังพัฒนาไว้ดังนี้

1. การเติบโตของผลผลิตจากการเกษตร ซึ่งนำมาซึ่งรายได้และความมั่นคง (stable rural income) ที่มากขึ้น และสร้างความต้องการต่อผู้บริโภคและต่อสินค้าทุน (capital goods) ซึ่งอุตสาหกรรมขนาดย่อมจะได้รับผลดีในกรณีที่การคมนาคมจากเมืองใหญ่ยังไม่สะดวก การที่ขาดสาธารณูปโภค รวมทั้งการที่ตลาดมีขนาดเล็กและมีพื้นที่จำกัด แต่พื้นที่ที่อุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับการพัฒนาขึ้นจะมีผลให้อุตสาหกรรมขนาดใหญ่จากในเมืองสามารถเข้ามาครอบครองตลาดในพื้นที่นี้ได้

2. การรับช่วงการผลิต (sub-contracting) จะเข้ามามีส่วนสำคัญ ซึ่ง Cartillier (1975) ได้สนับสนุนแนวความคิดนี้ โดยยกตัวอย่างอุตสาหกรรมที่ผลิตเครื่องมือเครื่องใช้โลหะที่เกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งความหมายของการรับช่วงการผลิต (UNIDO 1974) หมายถึง การที่กิจการหนึ่ง (ผู้จ้าง หรือ contractor) จ้างให้อีกกิจการหนึ่ง (ผู้รับช่วง หรือ subcontractor) ผลิตชิ้นส่วน (parts) ส่วนประกอบ (components) ประกอบส่วนย่อย (subassemblies) หรือ ประกอบสมบูรณ์ (assemblies) เพื่อประกอบเป็นสินค้าที่จำหน่ายในนามของกิจการผู้จ้าง การจ้างดังกล่าวอาจจะเป็นการจ้างให้ดำเนินการในขั้นตอนการผลิต (processing) หรือแปรรูป (transformation) หรือตกแต่ง (finishing) วัตถุดิบหรือชิ้นส่วนก็ได้ โดยการรับช่วงการผลิตแตกต่างจากการสั่งซื้อ สั่งทำ หรือการรับจ้างทำของทั่ว ๆ ไปในลักษณะสำคัญคือ ผู้จ้างระบุคุณสมบัติ คุณภาพของสินค้าที่สั่งซื้อสั่งทำ และรับผิดชอบในคุณภาพชื่อเสียงของสินค้าต่อลูกค้า

ซึ่งการรับช่วงการผลิตอาจแบ่งได้เป็นการรับช่วงการผลิตเชิงพาณิชย์ (commercial subcontracting) และการรับช่วงเชิงอุตสาหกรรม (industrial subcontracting) ในการรับช่วงเชิงพาณิชย์นั้น ผู้รับช่วงการผลิตทำการผลิตสินค้าจนสำเร็จบริบูรณ์และส่งให้ผู้จ้างไปจำหน่ายในนามสินค้าของผู้จ้าง การรับช่วงการผลิตแบบนี้อาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้รับช่วงการผลิตไม่มีขีดความสามารถทางการตลาดหรือทางการเงิน ส่วนการรับช่วงการผลิตเชิงอุตสาหกรรมนั้น ผู้รับช่วงการผลิตจะทำการผลิตเฉพาะอย่างหรือขบวนการที่ตนมีความชำนาญ การรับช่วงการผลิตแบบนี้จึงอาจเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อขบวนการผลิตสามารถแบ่งแยกได้และไม่จำเป็นต้องทำร่วมกันหรือต่อเนื่องกันในที่เดียวกันเวลาเดียวกัน

ในการพิจารณาจากเหตุผลของผู้จ้างอาจแบ่งการรับช่วงการผลิตได้เป็น 2 อย่าง คือ

- 1) การรับช่วงการผลิตตามกำลังการผลิต (capacity subcontracting) ซึ่งเกิดขึ้นเพราะผู้จ้างมีขีดจำกัดด้านการผลิตไม่เพียงพอแก่ความต้องการในช่วงเวลาที่มีความต้องการสูง (peak-load) การรับช่วงการผลิตแบบนี้จึงมีระยะสั้นและไม่ต่อเนื่อง

- 2) การรับช่วงการผลิตตามความชำนาญ (specialized subcontracting) จะมีลักษณะเหมือนกับการรับช่วงการผลิตเชิงอุตสาหกรรมข้างต้น ซึ่งการรับช่วงการผลิตแบบนี้เกิดขึ้นเพราะผู้จ้างได้ประโยชน์จากความชำนาญเฉพาะอย่าง จึงมีความสัมพันธ์กับผู้รับช่วงการผลิตเป็นระยะเวลายาวนานและต่อเนื่องสม่ำเสมอ

ในการจำแนกลักษณะของผู้รับช่วงการผลิตอาจแบ่งการรับช่วงการผลิตเป็น 2 ประเภทคือ

- 1) ผู้รับช่วงการผลิตเป็นโรงงาน
- 2) ผู้รับช่วงการผลิตเป็นกลุ่มชาวบ้านรับงานไปทำที่บ้าน (putting-out system)

ซึ่งจากการศึกษาของมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย: TDRI (2533) พบว่า ในประเทศไทยมีการรับช่วงการผลิตทั้ง 2 ประเภท และพบว่า

ในปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนโรงงานรับช่วงการผลิตอยู่มาก และส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงเช่นเดียวกับโรงงานผู้ว่าจ้าง อุตสาหกรรมที่มีผู้จ้างมากและพึ่งพาการรับช่วงการผลิตสูงคือ อุตสาหกรรมผลิตเครื่องจักร อุปกรณ์การขนส่ง ผลิตภัณฑ์เคมี ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ จึงนับเป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาการรับช่วงการผลิต

3. จะเกิดการเติบโตของอุปสงค์ สำหรับสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายซึ่งมีความสัมพันธ์กับขนาดการผลิต เช่น สินค้าที่มีลักษณะพิเศษงานหัตถกรรมหรืองานฝีมือบางประเภทที่มีตลาดค่อนข้างเล็ก ซึ่งเหมาะกับกิจการที่มีกำลังการผลิตต่ำ ๆ

Phase 3: Small enterprises can grow into bigger ones and perform an important function in development.

อุตสาหกรรมขนาดย่อมจะพยายามพัฒนาตัวเองไปสู่อุตสาหกรรมขนาดกลางและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยเริ่มจากการออมของผู้ประกอบการหรือการยืมคนรู้จัก โดยเริ่มจากคนงานจำนวนน้อย ๆ และพัฒนาต่อไป ทั้งนี้ขึ้นกับประสบการณ์ในการจัดการและทักษะที่ได้รับจากการดำเนินการ และหากได้รับความช่วยเหลือจากรัฐทั้งในด้านการตลาด เทคโนโลยีและเงินทุน จะสามารถเป็นแรงผลักดันได้ดี

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท

1. การรวมอำนาจหน้าที่ของรัฐไว้ที่ส่วนกลาง

ประเทศไทยแบ่งระดับการปกครองเป็น 3 ระดับคือ การปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนจังหวัด และการปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนกลาง มีคณะรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบ และการบริหารราชการประกอบด้วยกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ

การปกครองส่วนจังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดและอำเภอ มีผู้ว่าราชการ

จังหวัดและนายอำเภอเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งขึ้นตรงกับกระทรวงมหาดไทยและดำเนินนโยบายตามรัฐบาลส่วนกลาง

การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อ.บ.จ.) เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารงานส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ซึ่งยังอ่อนแออยู่เนื่องจากมีบทบาทในการตัดสินใจและมีงบประมาณจำกัด รวมทั้งทรัพยากรอื่น ๆ ด้วย

รายได้ส่วนใหญ่จากระบบภาษี เช่น ภาษีอากรสินค้าขาเข้า ภาษีอากรสินค้าขาออก ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและภาษีเงินได้นิติบุคคล จะจัดเก็บเข้าสู่รัฐบาลส่วนกลางทั้งหมด แม้ว่าท้องถิ่นจะได้รับอนุญาตให้จัดเก็บภาษีบางอย่างได้ แต่ก็มีกำหนดอัตราเพดานที่ร้อยละ 10 ของอัตราภาษีที่ตั้งโดยรัฐบาลส่วนกลาง เช่น ภาษีธุรกิจ ภาษีสุรา ภาษีเครื่องดื่ม ภาษีปูนซีเมนต์ ภาษีการพนัน อากรมหรสพ และภาษีผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม

นอกจากนี้ ตามกฎหมายรัฐบาล(องค์การบริหาร)ส่วนท้องถิ่น ได้รับอนุญาตให้นำเงินค่าภาษีเข้าบำรุงท้องถิ่นเฉพาะภาษีบางประเภทเท่านั้น ได้แก่ ภาษีโรงเรือน ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีป้าย และค่าธรรมเนียมอาชญาบัตร ภาษีต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ได้ให้รายได้กับท้องถิ่นมากนักเนื่องจากมีอัตราภาษีในระดับต่ำ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นไม่ได้รับอนุญาตให้กำหนดอัตราภาษีได้เอง

เนื่องจากการรวบอำนาจหน้าที่ไว้ที่รัฐบาลส่วนกลาง ทรัพยากรสาธารณะจึงถูกนำไปสู่การพัฒนากรุงเทพฯและปริมณฑลเป็นส่วนใหญ่เมื่อเทียบกับต่างจังหวัด

2. การกำหนดราคาและความพร้อมของการให้บริการสาธารณะปโภค

2.1 ไฟฟ้า

รัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งกระจายกระแสไฟฟ้ามีอยู่ 3 แห่งคือการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การไฟฟ้านครหลวง และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค โดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตทำหน้าที่ผลิตกระแสไฟฟ้าแล้วส่งให้การไฟฟ้านคร

หลวงและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจำหน่ายต่อไป

ก่อนจะย้ายมารวมกันอยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงมหาดไทยในการจัดส่วนราชการใหม่ในการปฏิรูประบบราชการ (2545) แต่เดิมนั้น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตขึ้นอยู่กับสำนักนายกรัฐมนตรี ส่วนการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคและการไฟฟ้านครหลวงขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย โดยการไฟฟ้านครหลวงรับผิดชอบเพียง 3 จังหวัดคือ กรุงเทพฯ นนทบุรี และสมุทรปราการ ส่วนที่เหลืออยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ซึ่งเมื่อพิจารณาอัตราค่ากระแสไฟฟ้าเปรียบเทียบกันพบว่า อัตราค่าไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคสูงกว่าการไฟฟ้านครหลวง จนถึงปี พ.ศ. 2518 จึงมีการปรับให้เท่ากัน ในกรณีของบ้านเรือนส่วนกรณีของหน่วยธุรกิจพบว่าอัตราค่ากระแสไฟฟ้าส่วนเพิ่มของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคสูงกว่าของการไฟฟ้านครหลวง จนถึงปี พ.ศ. 2526 จึงเท่ากัน และสำหรับธุรกิจขนาดใหญ่นั้นโครงสร้างอัตราค่ากระแสไฟฟ้าอัตราเดียวของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคสูงกว่าการไฟฟ้านครหลวง จนถึงปี พ.ศ. 2526 จึงเท่ากัน

แต่เดิมอัตราค่าไฟฟ้าของธุรกิจและอุตสาหกรรมจะเท่ากัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 จึงมีการแบ่งแยกเก็บคนละอัตราและมีการเก็บต่ำกว่าแบบธุรกิจ นอกจากนั้นอัตราที่เรียกเก็บจากอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ก็มีระดับต่ำกว่าอัตราที่เรียกเก็บจากอุตสาหกรรมขนาดเล็ก โดยอัตราค่ากระแสไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจะสูงกว่า จนกระทั่งปี พ.ศ. 2526 จึงเท่ากัน สำหรับอุตสาหกรรมจะมีการแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ อุตสาหกรรมขนาดเล็ก อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และอุตสาหกรรมถลุงหรือหลอมด้วยไฟฟ้า โดยอัตราค่าไฟฟ้าของอุตสาหกรรมขนาดเล็กจะสูงกว่าอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

จะเห็นได้ว่าในอดีต อัตราค่ากระแสไฟฟ้าจะมีความลำเอียงในทางที่ไม่ส่งเสริมอุตสาหกรรมต่างจังหวัด แต่ความลำเอียงดังกล่าวหมดไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 ยังคงเหลืออยู่เฉพาะความลำเอียงต่อขนาดของอุตสาหกรรมและประเภทของผู้ใช้กระแสไฟฟ้า

จากการศึกษาของ TDRI พบว่า การเกิดไฟฟ้าดับของพื้นที่ในภาคใต้ ภาคกลาง และภาคเหนือ ได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่มากกว่าในภาคตะวันออกเฉียง

เหนือ กรุงเทพฯและปริมณฑล ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้อาจส่งผลกระทบต่อต้นทุนอุตสาหกรรมในภาคนั้น ๆ ได้

2.2. การประปา

ในส่วนของการจัดหาน้ำสะอาดหรือน้ำประปานั้น มีหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่ 2 หน่วยงานคือการประปานครหลวง (ก.ป.น.) ซึ่งมีหน้าที่จัดหาและส่งน้ำประปาในเขตกรุงเทพฯ นนทบุรี และสมุทรปราการ และการประปาส่วนภูมิภาค (ก.ป.ภ.) ซึ่งมีหน้าที่จัดหาและส่งน้ำประปาในพื้นที่จังหวัดที่เหลือ ทั้งนี้หน่วยงานทั้ง 2 แห่งนี้ต่างขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย

ในช่วงปี พ.ศ. 2515-2524 ค่าน้ำประปาในต่างจังหวัดจะมีอัตราสูงกว่าในเขตนครหลวงสำหรับระดับการใช้น้ำที่ไม่เกิน 50 ลบ.ม. และมีอัตราเท่ากันที่ 51-200 ลบ.ม. ส่วนในกรณีที่ใช้มากกว่า 200 ลบ.ม. ค่าน้ำประปาในเขตนครหลวงจะแพงกว่า

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2524-2527 ค่าน้ำประปาของการประปาส่วนภูมิภาคจะถูกกว่าการประปานครหลวงถ้าใช้น้ำน้อยกว่า 50 ลบ.ม. แต่ถ้าใช้มากกว่านั้น ค่าน้ำของการประปานครหลวงจะถูกกว่า

และในช่วงปี พ.ศ. 2527-2530 ค่าน้ำประปาของการประปาส่วนภูมิภาคจะถูกกว่าของการประปานครหลวงในผู้ใช้ทุกระดับ แต่พอถึงปี พ.ศ. 2530 ค่าน้ำประปาของการประปาส่วนภูมิภาคจะสูงกว่าการประปานครหลวงถ้าใช้น้ำมากกว่า 30 ลบ.ม. โดยมีราคาสูงกว่าโดยเฉลี่ยประมาณ 12.5% (เนื่องจากมีต้นทุนสูงกว่าประมาณ 30.8%)

นอกจากราคาค่าน้ำประปาแล้วยังมีปัญหาค่าไม่พอเพียง โดยในปี พ.ศ. 2531 มีจำนวนประชากรผู้ใช้น้ำในต่างจังหวัดเพียง 58 % ของจำนวนประชากรทั้งหมดที่อยู่ในพื้นที่บริการ (การประปานครหลวงสามารถจ่ายน้ำให้ประชากรในพื้นที่บริการได้ถึง 73.3%) และยังมีกำลังการผลิตของการประปาส่วนภูมิภาคที่ต่ำกว่าของการประปานครหลวงด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับการขาดแคลนแหล่งน้ำสาธารณะ จึงส่งผลให้อุตสาหกรรมต่างจังหวัดมีแนวโน้มที่จะมีสัดส่วนต้นทุนค่าน้ำสูงกว่าใน

ส่วนกลาง

3. การกระจายทางด้านทุนการเงิน

ระบบการเงินของประเทศไทยนั้น มีธนาคารพาณิชย์เป็นสถาบันการเงินที่สำคัญมากกว่าระบบสถาบันการเงินอื่น ๆ ซึ่งในทางทฤษฎีเกี่ยวกับระบบธนาคารพาณิชย์มักจะระบุว่า การธนาคารเดี่ยว (ตามระบบอเมริกัน) อาจเป็นตัวนำที่ดีกว่าในการส่งเสริมธุรกิจท้องถิ่นที่ชุมชนต้องการ ทั้งนี้โดยเปรียบเทียบกับระบบธนาคารสาขา (ตามระบบอังกฤษ) โดยระบบธนาคารเดี่ยวจะมีธนาคารที่มีสำนักงานเดียวเป็นจำนวนมากมายกระจายอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งเจ้าของมักจะมาจากคนท้องถิ่นนั้น ๆ จึงมีความเกี่ยวพันมากกว่าในการให้กู้แก่ธุรกิจในพื้นที่ เงินทุนทั้งหมดที่ระดมได้จากท้องถิ่นจึงกลับสู่ท้องถิ่นในรูปของการให้กู้ยืม ส่วนระบบธนาคารสาขานั้นพนักงานจะมีการหมุนเวียนกัน จึงทำให้ทราบความต้องการของคนท้องถิ่นได้ดีน้อยกว่าและเห็นอกเห็นใจในความต้องการของคนท้องถิ่นน้อยกว่าด้วย นอกจากนี้ทรัพยากรทางการเงินอาจจะถูกย้ายโอนข้ามท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อทำกำไรสูงสุดและกระจายความเสี่ยง ดังนั้นระบบธนาคารสาขาจึงมีความแนบแน่นกับท้องถิ่นน้อยกว่า

ในกรณีของประเทศไทย มีการนำระบบธนาคารสาขามาใช้เนื่องจากอิทธิพลของอังกฤษ ซึ่งเดิมการตั้งธนาคารพาณิชย์สามารถกระทำได้อย่างเสรีจนถึงปี พ.ศ. 2505 จึงมี พ.ร.บ.ธนาคารพาณิชย์ ขึ้น

นอกจากระบบธนาคารจะไม่เอื้ออำนวยต่อคนต่างจังหวัดแล้วยังมีเงื่อนไขลักษณะของระบบ ดังเช่น

- ระบบธนาคารสาขาจะต้องมีสำนักงานใหญ่ ซึ่งมักจะตั้งในกรุงเทพฯ
- สาขาส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ (ร้อยละ 37%)
- ผู้จัดการสาขามักจะถูกส่งตัวมาจากกรุงเทพฯ ทำให้ไม่ค่อยมีความใกล้ชิดกับธุรกิจในพื้นที่

● ผู้จัดการสาขานาคารในต่างจังหวัด มีอำนาจน้อยมากในการให้วงเงินสินเชื่อและมีจำนวนน้อยมากที่สามารถให้วงเงินสินเชื่อได้สูง ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะมีเฉพาะสาขาใหญ่ ๆ เท่านั้น

- คุณภาพของบุคลากรที่ทำงานด้านนี้ในสาขาต่างจังหวัด มักจะด้อยกว่าบุคลากรที่ทำงานในกรุงเทพฯ เนื่องจากขาดแรงจูงใจ
- สาขาในต่างจังหวัดส่วนใหญ่ถูกใช้เพื่อการระดมเงินฝากในท้องถิ่น เพื่อสนองตอบความต้องการด้านการเงินของกรุงเทพฯ

นอกจากนี้ ธนาคารจะเน้นการทำธุรกิจการค้าเป็นหลักมากกว่าจะมุ่งธุรกิจอุตสาหกรรมเป็นหลัก เงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้อุตสาหกรรมต่างจังหวัดเสียเปรียบกรุงเทพฯ และภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ

นอกจากระบบของสถาบันการเงินแล้ว นโยบายสินเชื่อในต่างจังหวัดก็เป็นสาเหตุที่สำคัญ โดยในปี พ.ศ. 2520 ธนาคารแห่งประเทศไทยได้นำเอามาตรการการให้กู้แก่ต่างจังหวัดให้มากขึ้น มาบังคับใช้เพื่อแก้ปัญหาความบิดเบือนของการให้สินเชื่อ ภายใต้มาตรการดังกล่าวธนาคารในเขตรอบนอก (ไม่รวมกรุงเทพฯ และปริมณฑลและอำเภอเมืองในจังหวัดต่าง ๆ) จะต้องให้กู้อย่างน้อยร้อยละ 60 ของเงินฝากที่ระดมได้จากท้องถิ่น โดย 1 ใน 3 ส่วนต้องให้กู้แก่ภาคการเกษตร ซึ่งหากไม่สามารถให้สินเชื่อแก่ต่างจังหวัดตามที่กำหนดได้แล้ว ธนาคารสามารถฝากเงินไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้โดยไม่ได้รับดอกเบี้ย ในจำนวนเงินที่เท่ากับจำนวนสินเชื่อที่ต้องให้แก่ต่างจังหวัดที่ยังขาดอยู่ หรือสามารถซื้อพันธบัตรรัฐบาลในจำนวนไม่เกิน 4.5 เท่าของส่วนที่ไม่สามารถทำตามข้อกำหนดได้

นอกจากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ยังพบว่านโยบายอัตราดอกเบี้ยก็ส่งผลกระทบด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะนโยบายธนาคารแห่งประเทศไทยในเรื่องเพดานขั้นสูงของอัตราดอกเบี้ย ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 อาจมีผลให้เกิดการบิดเบือนอย่างรุนแรงในการจัดสรรทรัพยากรทางการเงิน ซึ่งโดยทั่วไปมักจะกำหนดอัตราเพดานดอกเบี้ยในระดับที่ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยตลาดและเนื่องจากมีส่วนเหลือของอัตราดอกเบี้ยที่ได้รับการประกันไว้อย่างดี (ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ดำรงรักษาสัดส่วนเงินทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยงไว้อัตราหนึ่ง) ธนาคารพาณิชย์จึงได้รับแรงจูงใจให้หลีกเลี่ยงความเสี่ยง โดยมีแนวโน้มที่จะให้กู้เฉพาะลูกค้าชั้นดีมาก ๆ โดยมีหลักประกันที่เพียงพอและแก่

กลุ่มธุรกิจของตนเท่านั้น ทำให้ขาดแรงจูงใจในการปล่อยกู้แก่ผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงในอุตสาหกรรมในต่างจังหวัด ดังนั้นผู้ประกอบการที่ไม่สามารถหาเงินทุนจากในระบบได้จึงต้องเข้าหานายทุนกู้เงินนอกระบบซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่า

4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในการกระจายการศึกษาของรัฐพบว่า ในระดับประถมศึกษานั้นไม่มีความแตกต่างระหว่างกรุงเทพฯกับต่างจังหวัด โดยมีสัดส่วนของจำนวนโรงเรียนและจำนวนครูต่อประชากรในวัยเรียนใกล้เคียงกัน แต่จะเริ่มมีความแตกต่างบ้างในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งพบว่ามีส่วนจำนวนครูต่อนักเรียนในกรุงเทพฯสูงกว่าต่างจังหวัด แต่จะชัดเจนมากในการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มักจะกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯและปริมณฑลเป็นจำนวนมาก และยังมีสมรรถนะในการผลิตบัณฑิตสูงกว่าในภูมิภาคอีกด้วย

นอกจากนี้ปัญหานั้นเนื่องมาจากต้นทุนของการศึกษาและควบคุม/กำกับโดยรัฐก็เป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากรัฐเป็นผู้แบกรับภาระต้นทุนการศึกษาในจำนวนที่สูงมากโดยการให้เงินอุดหนุน ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าการศึกษาในระดับสูงซึ่งมีต้นทุนที่สูงนั้นมักจะตกแก่ผู้มีรายได้สูงในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะอยู่ในกรุงเทพฯและปริมณฑล ซึ่งส่งผลต่อการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมของสังคมด้วย และเนื่องจากโรงเรียนและมหาวิทยาลัยระดับดีส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ การควบคุมค่าธรรมเนียมทำให้ผู้ที่อยู่ในภูมิภาคต้องจ่ายเงินแพงกว่าเพื่อเข้าศึกษาในโรงเรียนที่มีคุณภาพทัดเทียมกับในกรุงเทพฯ นอกจากนี้ยังทำให้ภาคเอกชนลงทุนทางด้านการศึกษาน้อยเนื่องจากได้กำไรไม่มากพอที่จะจูงใจให้ดำเนินการ

5. นโยบายอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ

ทฤษฎีของ Heckscher-Ohlin กล่าวว่า ในท้องที่มีแหล่งแรงงานจำนวนมากจะมีอัตราค่าจ้างต่ำโดยเปรียบเทียบ อันจะส่งผลให้ท้องที่นั้นครองความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ในการผลิตสินค้าที่มีสัดส่วนแรงงานสูง ซึ่งตั้ง

อยู่บนข้อสมมติฐานที่ว่า ราคาปัจจัยการผลิตถูกกำหนดโดยตลาดผ่านทางอุปสงค์และอุปทาน

แต่ในสภาพความเป็นจริงพบว่า อัตราค่าจ้างจริงสามารถพลิกผันแตกต่างไปจากอัตราค่าจ้างที่กำหนดโดยตลาด สิ่งนี้เกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลนำกฎหมายอัตราค่าจ้างขั้นต่ำมาใช้ซึ่งจะมีผลในการยกระดับอัตราค่าจ้างจริงในท้องถิ่นหนึ่งซึ่งจะทำให้ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบซึ่งท้องถิ่นนั้นน่าจะครองอยู่ในรูปของอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นหลัก (Labor Intensive) เสียไป อันอาจนำมาซึ่งการบิดเบือนเนื่องจากการใช้ทรัพยากรอย่างไร้ประสิทธิภาพและยังชะลอการพัฒนาท้องถิ่นลง

ในปัจจุบันการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำจะขึ้นอยู่กับคณะกรรมการค่าจ้างไตรภาคี อันประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากกรมแรงงาน ตัวแทนลูกจ้างและตัวแทนนายจ้าง ซึ่งจะใช้ฐานการปรับจากดัชนีราคาผู้บริโภค และพบว่ามี การเพิ่มเร็วกว่ารายได้ต่อหัวที่ปรับตัวด้วยภาวะเงินเฟ้อในท้องถิ่นต่างจังหวัด ซึ่งจะมีผลทำให้ท้องถิ่นต่างจังหวัดเหล่านี้สูญเสียข้อได้เปรียบที่เหนือกว่ากรุงเทพฯ และปริมณฑลในรูปของค่าแรงที่ถูกไป โดยเฉพาะกับอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นหลัก

เพื่อที่จะให้อัตราค่าจ้างขั้นต่ำมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติ จำเป็นที่จะต้องบรรลุเงื่อนไข ดังนี้

- จะต้องกำหนดระดับค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมาย ณ ระดับที่สูงกว่าระดับค่าจ้างที่กำหนดโดยตลาดจริง ๆ

- นายจ้างและลูกจ้างต้องพร้อมที่จะร่วมมือปฏิบัติตามนโยบายค่าจ้างขั้นต่ำโดยจ่ายตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งโดยมากกิจการขนาดเล็กมักจะไม่ปฏิบัติตาม

นอกจากนี้ ยังมีวิธีการอื่นอีก เช่น การยกระดับทักษะของแรงงาน โดยจัดโครงการอบรมและโดยให้สิ่งจูงใจเพื่อส่งเสริมผู้มีส่วนร่วมในภาคเอกชนให้มีการยกระดับทักษะแรงงาน สำหรับคนงานมีฝีมือนั้น อัตราค่าจ้างของคนเหล่านี้จะสูงขึ้นโดยอัตโนมัติด้วยตัวของตัวเองอยู่แล้ว

จากปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาข้างต้นนั้น มีความจำเป็นที่รัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการปรับเปลี่ยนนโยบายที่ไม่เหมาะสมดังเช่น การรวมศูนย์อำนาจ

การอุดหนุนการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการกำหนดนโยบายและการวางแผนในการพัฒนาทรัพยากรในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยให้ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ด้วย

การวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท

จากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าเหตุผลในการเลือกแหล่งที่ตั้งที่สำคัญที่สุดคือการทำผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเป็นคนท้องถิ่นเพราะมีภูมิสำเนาอยู่ในท้องถิ่นนั้น เมื่อจะประกอบอุตสาหกรรมก็ทำให้เกิดความต้องการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม ณ แห่งนั้น และพบว่าส่วนใหญ่เป็นพ่อค้ามาก่อนทำให้รู้ช่องทางการตลาด แต่ด้วยเหตุนี้เอง ตัวผู้ประกอบการจึงมักมีข้อจำกัดทางด้านความรู้ทางด้านการจัดการและเทคโนโลยีในระบบการผลิต นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยทางด้านข้อจำกัดทางด้านวัตถุดิบอีก ดังนั้น รัฐจึงควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ เพื่อจัดอุปสรรคในการลงทุน อันได้แก่ การสนับสนุนทางด้านเงินทุนทั้งทุนคงที่และเงินทุนหมุนเวียน ปัจจัยต่อมาคือการสนับสนุนการปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิต ปัจจัยลำดับต่อมาคือปัจจัยทางด้านการจัดการและการตลาด ปัจจัยที่สำคัญอีกข้อหนึ่งคือการออกระเบียบและข้อกฎหมายต่าง ๆ รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ที่มีผลกระทบจากภายนอกประเทศด้วย เพื่อเอื้ออำนวยให้อุตสาหกรรมชนบทสามารถแข่งขันในตลาดได้ (โสมสิต 2527) ดังนั้น การวางแผนและกำหนดนโยบายจากรัฐจึงเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาการกำหนดนโยบายที่เอื้อเอียงในการให้สิทธิประโยชน์ต่อส่วนกลางก่อให้เกิดผลกระทบมากมายดังกล่าวข้างต้น การวางแผนและนโยบายจึงต้องกระทำด้วยความรอบคอบเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้

กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท

นโยบายในการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทมักจะต้องการใช้การผสมผสานของหลายวิธีการ ในแต่ละระดับของการพัฒนาประเทศ (ตั้งแต่ต้นนโยบายระดับจังหวัด & นโยบายระดับภูมิภาค & นโยบายระดับประเทศ) ร่วมกับประสบการณ์ของประเทศนั้น ๆ ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจแต่ละอย่างจะขึ้นอยู่กับแต่ละระดับของนโยบายและเครื่องมือโดยตรงจากรัฐบาล เช่น นโยบายการพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรม โดยการใช้นิคมอุตสาหกรรมเป็นเครื่องมือ เป็นต้น

1. Top-down versus bottom-up approach

ในการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทในระดับประเทศนั้น จำเป็นที่จะต้องมีศูนย์ประสานงานเพื่อวางแผนการพัฒนาในระดับประเทศ ในส่วนกลางนั้นศูนย์ประสานงานการพัฒนาชนบทขึ้นอยู่กับสำนักนายกรัฐมนตรี หรือกระทรวงที่มีส่วนวางแผนทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อที่จะกำหนดแนวทางให้ตรงกับนโยบายในการพัฒนาประเทศ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ศูนย์ประสานงานส่วนกลางจะเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดนโยบายทั่วไป เช่น เครื่องมือทางการเงิน (การใช้อัตราแลกเปลี่ยนพิเศษสำหรับการนำเข้าวัตถุดิบและการส่งออกสินค้า, ระบบภาษี, การอุดหนุน) สภาพการณ์ของเครดิต, การรักษาระดับการผลิตของสินค้าพิเศษบางชนิดของอุตสาหกรรมขนาดย่อม (ใช้ในอินเดีย), การส่งเสริมการรับช่วงการผลิตไปยังอุตสาหกรรมในชนบท โดยบทบาทของส่วนกลางจะต้องสร้างเสริมการวิจัยต่าง ๆ ทั้งอุตสาหกรรมต้นแบบและรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

ส่วนการวางแผนจากส่วนภูมิภาคและการเสนอลำดับความสำคัญของแผนเพื่อให้เกิดความสำเร็จ ดังนั้น องค์การในระดับประเทศควรจะได้รับข้อมูลความต้องการในระดับจังหวัด/พื้นที่ เนื่องจากความสำเร็จของอุตสาหกรรมชนบทจะขึ้นอยู่กับพื้นฐานสถานะของท้องถิ่น ความต้องการและศักยภาพ ดังนั้น องค์การท้องถิ่นจะต้องมีบุคลากรอย่างพอเพียงและมีสิ่งอื่น ๆ พร้อมมูล แต่สิ่งที่สำคัญมากกว่านั้นคือ วิธีการดังกล่าวต้องสอดคล้องกับผู้ประกอบการท้องถิ่นที่

จะสามารถเข้ามามีบทบาทได้ ในระดับสูงการวางแผนจากบนลงล่างจะเป็นการกำหนดนโยบายความเป็นไปได้และแนวทางการปฏิบัติ แต่ในระดับท้องถิ่นนโยบายจะถูกปรับไปสู่แผนเพื่อการปฏิบัติ ดังนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติการและผู้ประกอบการจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยที่พวกเขามีความเข้าใจสภาพท้องถิ่น สภาพปัญหาและความต้องการของพวกเขา จึงดีกว่าการวางแผนที่มาจากระดับสูง

2. Target group approach versus problem-oriented approach

ในวิธีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย (Target group approach) โครงการมักจะกำหนดเฉพาะเจาะจงไปในชนิดอุตสาหกรรม โดยวิธีเลือกและคุณสมบัติในการเลือกมักจะนิยามจากขนาด/ที่ตั้ง/ผลิตภัณฑ์/กำไร อันจะเกิดการกระจุกตัวอยู่กับบางกิจกรรมหรือบางกลุ่มคน เช่น โครงการเพื่อคนหนุ่มสาว ที่ทำเพื่อกระตุ้นให้เกิดการจ้างงานหรือก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เป็นต้น

วิธีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นวิธีการที่เฉพาะเจาะจงมาก เพราะจะต้องสามารถสนับสนุนแก่ผู้ประกอบการแต่ละบุคคล แต่ละกลุ่มคน แต่ละชุมชนได้ ทางเลือกที่วิธีนี้จะทำให้เกิดขอบเขตการดำเนินงานที่ชัดเจน เคารพติด และการตอบสนองจากผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ ในรูปของผู้ที่เป็นเจ้าของตนเอง และการพัฒนาผู้ที่ร่วมดำเนินการ (Cooperative) แต่วิธีนี้จะก่อให้เกิดผลตอบแทนที่น้อยมากกับรัฐ

วิธีการแก้ปัญหาโดยรวม (Problem-oriented approach) วิธีการนี้จะพยายามขจัดปัญหาคอขวดในด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบททั้งหมด โดยต้องการวิธีการต่าง ๆ หลาย ๆ อย่างมาประกอบกัน เช่น การพัฒนาทางกายภาพ โดยการสร้างถนน สร้างตลาด ไฟฟ้า การออกกฎหมาย การฝึกฝนการบริหาร การอบรมทางการท่องเที่ยว การจัดระบบเครดิตทางการเงิน ตลาด การช่วยหาตลาด การช่วยหาวัตถุดิบและปัจจัยการผลิตมาสนับสนุน เช่น การดูแล/แทรกแซงภาคการเกษตร วิธีการนี้สำเร็จได้ขึ้นกับผู้ประกอบการอิสระที่จะเข้ามาตอบสนองต่อโอกาสที่สร้างขึ้นให้ โดยวิธีการนี้อาจจะไม่ต้อง

เฉพาะเจาะจงไปยังผู้ประกอบการอุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่ง แต่เป็นการเริ่มต้นของปัจจัยพื้นฐานทั่วไปของชนบท เช่น ไฟฟ้า เป็นต้น ซึ่งปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมอีกทีหนึ่ง วิธีการนี้จะประสบผลสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้ประกอบการที่มีอยู่ในพื้นที่และประสิทธิภาพในการลงทุน หากไม่มีสิ่งเหล่านี้การใช้วิธีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายดูจะมีความเหมาะสมมากกว่า

3. Setting goals for rural industrialization

เนื่องจากความหลากหลายของขนาดอุตสาหกรรมในชนบท จึงเป็นการยากที่จะสร้างโครงการที่สามารถผสมผสานความแตกต่างของอุตสาหกรรมในชนบทซึ่งมีองค์ประกอบต่าง ๆ กันได้ โดยที่สามารถครอบคลุมทั้งหมดและไม่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยอุตสาหกรรม/กิจกรรมชนิดอื่น ๆ สิ่งหนึ่งที่สำคัญก็คือความพยายามที่จะดึงแรงงานนอกการเกษตรมาสร้างงานและเพิ่มรายได้ โดยอาจจะเป็นไปได้ที่จะส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดย่อม ซึ่งรัฐมีบทบาทเข้ามาช่วยในการแทรกแซงราคา (ประกันราคาขั้นต่ำ) แต่การกระทำเช่นนี้อาจจะไม่สำเร็จเสมอไป โดยเฉพาะผลที่เกิดขึ้นอาจไม่ส่งผลให้ท้องถิ่นมีทักษะทางด้านนี้มากขึ้น แต่อาจใช้วิธีการนี้ร่วมกับวิธีการอื่น ๆ ก็อาจจะเกิดผลดีได้ มีตัวอย่างเสมอ ๆ ที่โครงการทางด้านอุตสาหกรรมที่รัฐส่งเสริมไม่ประสบผลแต่เกิดผลดีทางด้านอื่น ๆ แทน เช่น ศูนย์พัฒนาชุมชนซึ่งสร้างเพื่อรวมกลุ่มทางหัตถกรรมพื้นบ้านได้กลายเป็นที่พบปะสังสรรค์ของกลุ่มสตรีโดยกลายเป็นที่เผยแพร่ความรู้ทางด้านสุขภาพและโภชนาการได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของโครงการอุตสาหกรรมชนบท มักจะถูกคาดหวังว่าจะได้รับการยอมรับ รวมทั้งรายละเอียดและมีสิ่งจูงใจเพียงพอให้ปฏิบัติ อย่างไรก็ตามมุมมองต่าง ๆ มักมาจากนโยบาย ซึ่งโครงการที่กำหนดขึ้นจากนโยบายอาจจะได้รับการสนองตอบได้ไม่ด้นัก ดังนั้น ในการเริ่มต้นนักวางแผนควรจะหาข้อมูลดังต่อไปนี้ก่อน อาทิ

- ใครเป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ เช่น ผู้หญิง, ผู้ว่างงานในชนบท, อุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่หรืออุตสาหกรรมที่จะตั้งขึ้นใหม่ ฯลฯ

● วัตถุประสงค์หลักเพื่อที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานหรือจะฝึกฝนทักษะ
แรงงาน

● ถ้าวัตถุประสงค์คือการก่อให้เกิดการจ้างงานเพื่อจะป้องกันการอพยพ
เข้าสู่เมืองและเพื่อสร้างแหล่งงานรองรับซึ่งมีสภาพชีวิตที่ดีกว่าในเมือง ถ้าเป็น
เช่นนั้นแผนดังกล่าวควรจะมีทางเลือกสำหรับผู้ที่จะอยู่ในชนบทหรือไม่ เช่น
การสร้างสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐานให้ เป็นต้น

● ถ้าแผนมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ แผนดังกล่าว
ควรมีมาตรการอุดหนุนหรือไม่ และในกิจการที่กำลังถดถอย ควรจะหา
อย่างไรหากแข่งขันกับภายนอกไม่ได้

● ถ้าแผนต้องการพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นมาใหม่ในชนบท ควรจะให้
มีการแข่งขันกับกิจกรรมที่มีอยู่หรือไม่

● ถ้าท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้มีส่วนในอุตสาหกรรมชนบทต้องการเข้ามามี
บทบาทด้วย จะส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอุตสาหกรรมโดยรวม
และควรจะมีการปรับโครงสร้างของอุตสาหกรรมชนบทอย่างไรให้เหมาะสมกับอุตสาหกรรมนี้

● ถ้าอุตสาหกรรมในชนบทสามารถผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการภายในท้องถิ่น เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น จะมีมาตรการอย่างไรรับมือกับการแข่งขันจากภายนอก โดยเฉพาะจากอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในเขตเมือง

● อาจจะเป็นไปได้ที่กิจกรรมดังกล่าวจะก่อให้เกิดการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

4. Collecting the necessary information

มีความจำเป็นมากที่จะต้องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจก่อนที่จะเริ่มดำเนินการ ซึ่งรายละเอียดบางส่วนอาจจะต้องมีการวิเคราะห์ในทางลึก เพื่อให้เข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับกายภาพ สภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ ประเภทอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ การกระจายของอุตสาหกรรมในพื้นที่ การปฏิบัติในอดีตที่ผ่านมา ลักษณะภาพในการเติบโต ฯลฯ

ในขณะเดียวกัน เราไม่ควรใช้เวลาไปกับขั้นตอนนี้นานมากนัก เพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษารายละเอียดอย่างลึกซึ้งทุกอย่าง ทั้งนี้การดำเนินการให้ได้มาซึ่งรายละเอียดอาจกระทำไดดังนี้

ขั้นแรก ในระดับจังหวัดหรือระดับประเทศ จะต้องสรุปหาพื้นที่โครงการสำหรับอุตสาหกรรมชนบทเสียก่อน อย่างน้อยจะเป็นการดีที่จะเน้นและกำหนดปริมาณอุตสาหกรรมในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อกำหนดเป็น "rural growth centres" ไว้ในแผน การเลือก "rural growth centres" จะเป็นการป้องกันปัญหาระหว่างพื้นที่ในเรื่องการเจริญเติบโตและการกระจายตัวของอุตสาหกรรม ในพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจจะมีส่วนเพิ่มความสำเร็จได้ ซึ่งในการพิจารณาควรจะมองการพัฒนาอย่างมีคุณภาพคือการมองเรื่องการเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบให้ได้รับการพัฒนาด้วย สิ่งที่น่ามาเป็นทางเลือกอย่างน้อยที่สุดจะต้องทำด้วยความระมัดระวังในกรณีที่จะพัฒนาพื้นที่ที่มีความหลากหลายเพื่อให้เกิดศักยภาพในการพัฒนา ดังนั้น การวางแผนจึงต้องมีการเลือกเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งในการพัฒนานั้นสิ่งหนึ่งที่หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบในการพัฒนาพื้นที่ต้องคำนึงถึงอาจจะเป็นสาธารณูปโภคพื้นฐานที่อาจเข้ามามีอิทธิพลมากที่สุด อันได้แก่ ถนนที่ดี โทรศัพท์และบริการไปรษณีย์โทรเลข ปริมาณน้ำใช้อย่างเพียงพอและปริมาณกระแสไฟฟ้า การให้การศึกษาและการสาธารณสุข เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ไม่สามารถสร้างขึ้นเองได้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่รัฐควรลงทุน โดยอาจทำการประเมินผลตอบแทนโครงการดังกล่าว โดยอาจทำ check-list เพื่อหาข้อมูลก่อนการดำเนินการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงในการดำเนินการ

โดยสรุปแล้วอุตสาหกรรมชนบทมีพื้นฐานมาจากปัจจัยในพื้นที่ โดยเฉพาะการเกษตรและทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งตัวผู้ประกอบการเองก็มักจะเป็นคนในพื้นที่ด้วย ทำให้สามารถดำเนินการภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ได้ แต่ในระยะยาวภาครัฐต้องเข้าไปให้ความช่วยเหลือเพื่อให้อุตสาหกรรมดังกล่าวสามารถปรับตัวเองในภาวะการแข่งขันอย่างรุนแรงได้ ทั้งนี้การวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรม

ชนบท ควรอยู่บนพื้นฐานของการสนับสนุนของรัฐอย่างเป็นรูปธรรมเนื่องจาก
อุตสาหกรรมชนบทมีข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้าน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแหล่งรองรับ
แรงงานและเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวชนบท อีกทั้งเป็นการลดช่องว่างของการ
กระจายรายได้ในประเทศไทยอีกด้วย ซึ่งวิธีการช่วยเหลือที่ถูกต้องควรจะเป็น
การช่วยเหลือในเรื่องของการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเฉพาะทักษะฝีมือ
ความรู้และความสามารถของแรงงานและการจัดการของผู้ประกอบการ เพื่อให้
สามารถอยู่รอดได้บนพื้นฐานของการผลิตที่มีประสิทธิภาพเป็นเกณฑ์มากกว่า
การส่งเสริมการเข้าไปแทรกแซงเพื่อให้เกิดการอยู่รอดของกิจการโดยไม่คำนึงถึง
ประสิทธิภาพในการดำเนินการ นอกจากนี้ประการสำคัญก็คือการมุ่งพัฒนาทั้ง
ด้านกายภาพและสังคมแก่ชนบทเพื่อให้เกิดความเจริญอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยยุทธ ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์, และสกันธ์ วรปัญญาวัฒนา. 2533. การประกอบกร
ขนาดย่อมในชนบทไทย: สถานะความรู้. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรี
ดิชเนมานัน.
- นิพนธ์ พัวพงศกร. ม.ป.ป. การสำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชนบท
และการสร้างงานในชนบท. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ณรงค์ชัย อัครเศรณี, และคณะ. ม.ป.ป. การศึกษาอุตสาหกรรมรายสาขาและ
การกระจายอุตสาหกรรมสู่ต่างจังหวัด. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ไพฑูรย์ วิบูลชุตติกุล. 2533. อุปสงค์ของครัวเรือนต่อสินค้าที่ผลิตโดย
อุตสาหกรรมชนบท. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา
ประเทศไทย.
- ประดิษฐ์ ชาสสมบัติ. 2533. ตลาดแรงงานอุตสาหกรรมภูมิภาค. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ปัจจัย บุญนา, และสมคิด แก้วสนธิ. 2533. จุล-เศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสมิต บันเปี่ยมราษฎร์. 2527. อุตสาหกรรมชนบทกับระบบบริหารราชการ.
วารสารข้าราชการ. [เมษายน]: 55-61.
- ไทเลอร์ บิกส์, และคณะ. 2533. การวิจัยอุตสาหกรรมและการจ้างงานในชนบท:
รายงานประมวลผล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา
ประเทศไทย.
- สมศักดิ์ เต็มบุญเลิศชัย. 2533. ภาพรวมของอุตสาหกรรมในภูมิภาค. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สาโรช อังสุมาริน. 2532. การเงินและสินเชื่อเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมในต่าง
จังหวัด. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543. สถิติ
ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดปี พ.ศ. 2541. กรุงเทพฯ: สำนัก

นายกรัฐมนตรี.

อารยะ ปรีชาเมตตา. 2535. *อุตสาหกรรมขนาดย่อมของไทย: ผลกระทบจากนโยบาย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

Misra, R.P. 1985. *Rural industrialization in third world countries*. New Delhi: Sterling Publishers Private Limited.

Panpiemras, K. 1988. *Rural industrial in Thailand*. Bangkok: National Economic and Social Development Board.

United Nation. 1990. *Guideline for rural centre planning: Rural industrialization organization framework for RCP*. Bangkok: Allied Printers.

World Bank. 1983. *Growth and employment in rural Thailand*. Report No. 3906-TH.